

Bruxelles, 22. studenoga 2018.
(OR. en)

12956/18

**Međuinstitucijski predmet:
2008/0140(CNS)**

**SOC 600
ANTIDISCRIM 23
MI 695
JAI 981
FREMP 165**

NAPOMENA

Od:	Glavno tajništvo Vijeća
Za:	Delegacije
Br. preth. dok.:	12955/18
Br. dok. Kom.:	11531/08 - COM(2008) 426 final
Predmet:	Prijedlog direktive Vijeća o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovu vjeru ili uvjerenje, invaliditet, dob ili spolnu orijentaciju

Za delegacije se u prilogu nalazi pročišćeni tekst direktive koji odražava trenutačno stanje. Ovaj se dokument dostavlja iz praktičnih razloga i njime se ne dovode u pitanje stajališta delegacija koja su iznesena tijekom rasprava.

Napominjemo da je tekst u Prilogu jednak tekstu u dok. 12955/18, ali uklonjene su bilješke u kojima se navode stajališta delegacija.

Prijedlog

DIREKTIVE VIJEĆA

**o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovu vjeru ili
uvjerenje, invaliditet, dob ili spolnu orijentaciju**

VIJEĆE EUROPSKE UNIJE,

uzimajući u obzir Ugovor o funkcioniranju Europske unije, a posebno njegov članak 19. stavak 1.,

uzimajući u obzir prijedlog Europske komisije¹,

uzimajući u obzir suglasnost Europskog parlamenta²,

budući da:

- (1) U skladu s člankom 2. Ugovora o Europskoj uniji (UEU) Europska unija utemeljena je na vrijednostima poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokracije, jednakosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, uključujući i prava pripadnika manjina, vrijednostima koje su zajedničke svim državama članicama. U skladu s člankom 6. UEU-a Unija priznaje prava, slobode i načela koji su određeni Poveljom Europske unije o temeljnim pravima. Na temelju istog članka temeljna prava, kako su zajamčena Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i kako proizlaze iz ustavnih tradicija zajedničkih državama članicama, čine opća načela prava Unije.

¹ SL C , , str. .

² SL C , , str. .

- (2) Pravo svih osoba na jednakost pred zakonom i zaštitu od diskriminacije opće je pravo priznato Općom deklaracijom o ljudskim pravima, Konvencijom Ujedinjenih naroda o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, Međunarodnom konvencijom o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, sporazumima Ujedinjenih naroda o građanskim i političkim pravima te o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima, Konvencijom UN-a o pravima osoba s invaliditetom te Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda te Europskom socijalnom poveljom, koje su potpisale [sve] države članice. Ovom Direktivom, a posebno odredbama u pogledu pristupačnosti i razumne prilagodbe, poštuju se temeljna načela prepoznata u Konvenciji UN-a o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine.
- (2a) Unija je od 23. prosinca 2010. stranka Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom. U skladu s člankom 216. stavkom 2. UFEU-a odredbe te konvencije sastavni su dio pravnog poretka Europske unije te bi zakonodavstvo Unije stoga trebalo tumačiti na način koji je sukladan s navedenom konvencijom. Konkretno, u članku 2. Konvencije u definiciju diskriminacije uključeno je uskraćivanje razumne prilagodbe. Komisija je u svojoj komunikaciji pod naslovom „Europska strategija za osobe s invaliditetom 2010. – 2020.: obnovljena predanost Europi bez prepreka”³ pozvala na dosljednost kako bi se osigurala učinkovita provedba Konvencije UN-a u cijelom EU-u, a pristupačnost proglasila jednim od osam područja djelovanja.
- (3) Ovom Direktivom poštuju se i slijede temeljna prava i načela koja su posebno prepoznata Poveljom Europske unije o temeljnim pravima. Člankom 10. Povelje Europske unije o temeljnim pravima prepoznaje se pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi; člankom 21. zabranjuje se diskriminacija, među ostalim diskriminacija na osnovi vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolne orijentacije, a člankom 26. priznaje se pravo osoba s invaliditetom na mjere čiji je cilj osiguravanje njihove neovisnosti.

³ COM(2010) 636.

- (4) U Europskoj godini osoba s invaliditetom (2003.), Europskoj godini jednakih mogućnosti za sve (2007.), Europskoj godini međukulturnog dijaloga (2008.) i Europskoj godini aktivnog starenja i međugeneracijske solidarnosti (2012.) ukazivano je na stalnu prisutnost diskriminacije, ali i na dobrobiti koje donosi različitost.
- (5) Europsko vijeće u Bruxellesu 14. prosinca 2007. pozvalo je države članice na jačanje napora na sprečavanju i borbi protiv diskriminacije na tržištu rada i izvan njega⁴.
- (5a) Vijeće je 21. veljače 2011. ponovno potvrdilo svoju snažnu predanost promicanju i zaštiti slobode vjeroispovijedi ili uvjerenja bez diskriminacije⁵, a 17. lipnja 2011. Vijeće i predstavnici vlada država članica pozvali su države članice i Europsku komisiju da se nastave boriti protiv diskriminacije osoba s invaliditetom te da preispitaju postojeći pravni okvir⁶, dok je 16. lipnja 2016. Vijeće pozvalo Europsku komisiju na promicanje mjera s njezina Popisa aktivnosti za poboljšanje ravnopravnosti LGBTI osoba⁷.
- (6) Europski parlament pozvao je na proširenje zaštite od diskriminacije u pravu Europske unije u svojoj Rezoluciji od 20. svibnja 2008. o napretku u području jednakih mogućnosti i nediskriminacije u EU-u (prijenos direktiva 2000/43/EZ i 2000/78/EZ) (2007/2202 (INI))⁸, te u Rezoluciji od 8. rujna 2015. o stanju temeljnih prava u Europskoj uniji (2013. – 2014.) (2014/2254(INI))⁹.

⁴Zaključci predsjedništva sa sastanka Europskog vijeća održanog 14. prosinca 2007. u Bruxellesu, točka 50.

⁵ Zaključci Vijeća od 21. veljače o netoleranciji, diskriminaciji i nasilju na temelju vjere ili uvjerenja (dok. 6485/11).

⁶ Zaključci Vijeća od 17. lipnja 2011. pod naslovom „Potpora za provedbu Europske strategije za osobe s invaliditetom 2010. – 2020.” (dok. 11843/11).

⁷ Zaključci Vijeća od 16. lipnja 2016. pod naslovom „Odgovor na Komisijin Popis aktivnosti za poboljšanje ravnopravnosti LGBTI osoba”, točka 8. (dok. 9948/16).

⁸ SL C279 E/23, 19.11.2009.

⁹ SL C316/2, 22.09.2017.

- (7) Europska Komisija u svojoj je komunikaciji „Obnovljena socijalna agenda: mogućnosti, pristup i solidarnost u Europi 21. stoljeća”¹⁰ potvrdila da u društvima u kojima se svaki pojedinac smatra jednakovrijednim nikakve umjetne prepreke ni diskriminacija bilo koje vrste nikoga ne bi smjele sprečavati da te mogućnosti iskoriste. Diskriminacija na temelju vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolne orijentacije može ugroziti postizanje ciljeva Unije kako su utvrđeni u Ugovorima, a posebno postizanje visoke razine zaposlenosti i socijalne zaštite, podizanje životnog standarda i kvalitete života i ostvarivanje gospodarske i socijalne kohezije te solidarnosti. Također može ugroziti ciljeve ukidanja prepreka slobodnom kretanju osoba, robe i usluga među državama članicama. Europska komisija svoju je predanost borbi protiv diskriminacije i promicanju jednakih mogućnosti dodatno istaknula i obnovila u komunikaciji naslovljenoj „Nediskriminacija i jednake mogućnosti: obnovljena obveza”¹¹ i u svojoj preporuci o uspostavi europskog stupa socijalnih prava¹².

¹⁰ COM (2008) 412.

¹¹ COM(2008) 420.

¹² C(2017) 2600.

- (8) Postojeće zakonodavstvo Europske unije uključuje tri pravna instrumenta na temelju članka 13. Ugovora o osnivanju Europske zajednice, koji je zamijenjen člankom 19. UFEU-a. To su Direktiva 2000/43/EZ¹³, Direktiva 2000/78/EZ¹⁴ i Direktiva 2004/113/EZ¹⁵, kojima je cilj sprečavanje i borba protiv diskriminacije na temelju spola, rasnog i etničkog podrijetla, vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi i spolne orijentacije. Ti su instrumenti dokazali korisnost zakonodavstva u borbi protiv diskriminacije. Posebno se Direktivom 2000/78/EZ uspostavlja opći okvir za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja na temelju vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi i spolne orijentacije. Ipak, razina i oblik zaštite protiv diskriminacije na tim temeljima u područjima koja nisu povezana sa zapošljavanjem razlikuju se među državama članicama. Direktivom 2000/43/EZ osobe se štiti od diskriminacije na temelju njihova rasnog ili etničkog podrijetla u pristupu i nabavi robe, odnosno pružanju usluga, socijalnoj zaštiti i obrazovanju, dok se Direktivom 2004/113/EZ pruža zaštita od diskriminacije na temelju spola u pristupu i nabavi robe, odnosno pružanju usluga, uz isključivanje sadržaja medija i oglašavanja kao i obrazovanja.
- (9) Cilj je ove Direktive, stoga, s obzirom na razloge koje obuhvaća, proširiti razinu i oblik zaštite od diskriminacije s područja povezanih sa zapošljavanjem na određena područja iz članka 3. ove Direktive. Stoga bi zakonodavstvom Unije trebalo zabraniti diskriminaciju na temelju vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolne orijentacije u nizu područja koja se ne odnose na tržište rada, među ostalim u pogledu pristupa socijalnoj zaštiti i obrazovanju, pristupa i nabave robe, odnosno pružanja usluga, uključujući one u području stanovanja. Usluge bi se trebale smatrati uslugama u smislu članka 57. UFEU-a.

¹³ Direktiva Vijeća 2000/43/EZ od 29. lipnja 2000. o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo (SL L 180, 19.7.2000., str. 22.).

¹⁴ Direktiva Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja (SL L 303, 2.12.2000., str. 16.).

¹⁵ Direktiva Vijeća 2004/113/EZ od 13. prosinca 2004. o provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pristupu i nabavi robe, odnosno pružanju usluga (SL L 373, 21.12.2004., str. 37.).

- (10) Direktivom 2000/78/EZ zabranjuje se diskriminacija u pristupu strukovnom osposobljavanju; tu zaštitu potrebno je nadopuniti proširivanjem zabrane diskriminacije na obrazovanje koje se ne smatra strukovnim osposobljavanjem.
- (11)
- (12) Smatra se da diskriminacija uključuje izravnu diskriminaciju, neizravnu diskriminaciju, uznemiravanje, navođenje na diskriminaciju i uskraćivanje razumne prilagodbe osobama s invaliditetom. Isto tako, smatra se da se diskriminacija temelji na više razloga, kao i na pretpostavkama o vjeri ili uvjerenju određene osobe, njezinu invaliditetu, dobi ili spolnoj orijentaciji. Do diskriminacije na temelju pretpostavki dolazi kada se osobu stavlja u nepovoljniji položaj ili je se uznemiruje zbog pretpostavke u vezi s njezinom vjerom ili uvjerenjem, invaliditetom, dobi ili spolnom orijentacijom. Nije relevantno jesu li pretpostavke o dotičnoj osobi točne.
- (12a) Smatra se da diskriminacija također uključuje diskriminaciju temeljem povezanosti, kao što je potvrdio Sud u predmetima C-303/06¹⁶ i C-83/14¹⁷. Takva diskriminacija javlja se, među ostalim, kada se osobu stavlja u nepovoljniji položaj ili je se uznemiruje zbog povezanosti koju ta osoba ima, ili za koju se smatra da je ima, s osobama određene vjere ili uvjerenja, osobama s invaliditetom ili osobama određene dobi ili spolne orijentacije ili s organizacijama koje se bave promicanjem prava takvih osoba. Stoga je potrebno ovom Direktivom izričito predvidjeti zaštitu od takve diskriminacije.
- (12ab) Višestrukom diskriminacijom smatra se diskriminacija u bilo kojem obliku koja se temelji na kombinaciji dvaju ili više sljedećih razloga, uključujući u slučajevima kada oni zasebno ne predstavljaju diskriminaciju protiv dotične osobe: vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolne orijentacije. Višestruku bi diskriminaciju trebalo priznati kako bi se na taj način uzela u obzir složena stvarnost slučajeva diskriminacije i povećala zaštita žrtava.

¹⁶ Predmet C-303/06, Coleman protiv Attridgea, presuda od 17. srpnja 2008.

¹⁷ Predmet C-83/14, CHEZ Razpredelenie (Nikolova), presuda od 16. srpnja 2015.

- (12b) Uznemiravanje je protivno načelu jednakog postupanja, budući da se žrtve uznemiravanja ne mogu, poput ostalih, koristiti pristupom socijalnoj zaštiti, obrazovanju te robi i uslugama. Postoje različiti oblici uznemiravanja, poput neželjenog verbalnog, fizičkog ili drugog neverbalnog ponašanja. Takvo se ponašanje smatra uznemiravanjem u smislu ove Direktive kada se ponavlja ili je na drugi način tako ozbiljne prirode da mu je cilj ili posljedica povreda dostojanstva osobe i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, ponižavajućeg, neugodnog ili uvredljivog okružja.
- (13) Pri provedbi načela jednakog postupanja bez obzira na vjeru ili uvjerenje, invaliditet, dob ili spolnu orijentaciju, Unija bi, u skladu s člankom 8. UFEU-a, trebala nastojati ukloniti nejednakosti i promicati ravnopravnost muškaraca i žena, posebno zato što su žene često žrtve višestruke diskriminacije.
- Pri pripremi revizije zakona i drugih propisa koji su potrebni za usklađivanje s ovom Direktivom države članice trebale bi voditi računa o različitom učinku na muškarce i žene.
- (14) Procjena činjenica na temelju kojih je moguće pretpostaviti postojanje izravne ili neizravne diskriminacije trebala bi ostati u nadležnosti nacionalnih pravosudnih ili drugih nadležnih tijela, u skladu s pravilima nacionalnog prava ili prakse. Takva pravila posebno mogu omogućivati utvrđivanje neizravne diskriminacije svim sredstvima, među ostalim na temelju statističkih i/ili znanstvenih dokaza.
- (14a) Razlike u postupanju povezane s dobi može se dopustiti u određenim okolnostima ako su objektivno opravdane legitimnim ciljem te ako su sredstva ostvarivanja tog cilja primjerena i potrebna. U tom bi se kontekstu promicanje ekonomske, kulturne ili socijalne integracije osoba iz određenih dobnih skupina trebalo smatrati legitimnim ciljem. Sredstva ostvarivanja tog cilja, kao što je pružanje povoljnijih uvjeta pristupa osobama iz određenih dobnih skupina, trebala bi biti primjerena i potrebna. Stoga se smatra da su mjere koje se odnose na dob kojima se osobama određene dobi nude povoljniji uvjeti nego što su dostupni drugima, kao što su besplatne ili smanjene tarife za korištenje javnim prijevozom, muzejima ili sportskim objektima u skladu s načelom nediskriminacije te da ne predstavljaju diskriminaciju.

- (15) Čimbenici rizika koji se odnose na dob primjenjuju se pri pružanju usluga osiguranja te bankarskih i drugih financijskih usluga, za procjenu pojedinačnog rizika i određivanje premija i naknada. Za određene financijske usluge, osobe različite dobi nisu u usporedivoj situaciji za procjenu rizika. Stoga proporcionalne razlike u postupanju na temelju dobi ne predstavljaju diskriminaciju ako je dob osobe odlučujući čimbenik za procjenu rizika za dotičnu uslugu i ako se ta procjena temelji na aktuarskim načelima te relevantnim i pouzdanim statističkim podacima. U financijskim uslugama mogu postojati proporcionalne razlike u postupanju na temelju dobi ako su dobna ograničenja i dobne skupine razumno određeni.
- (15a) Čimbenici rizika koji se odnose na invaliditet, a posebno na zdravstveni uzrok invaliditeta, primjenjuju se pri pružanju usluga osiguranja te bankarskih i drugih financijskih usluga za procjenu pojedinačnog rizika i određivanje premija i naknada. Za određene financijske usluge osobe s invaliditetom za potrebe procjene rizika nisu u situaciji usporedivoj s onom osoba bez invaliditeta. Stoga proporcionalne razlike u postupanju na temelju invaliditeta ne predstavljaju diskriminaciju ako je zdravstveno stanje dotične osobe odlučujući i vjerodostojni čimbenik pri procjeni rizika za dotičnu uslugu i ako se ta procjena temelji na aktuarskim načelima te relevantnim i pouzdanim statističkim podacima ili relevantnom i pouzdanom medicinskom znanju.
- (15b) Korisnici i relevantna pravosudna i žalbena tijela trebali bi, na zahtjev, imati pravo na objašnjenje razloga za razlike u postupanju na temelju dobi ili invaliditeta u području financijskih usluga. Pružene informacije trebale bi biti korisne i razumljive širokoj javnosti te bi trebale objasniti razlike u pojedinačnom riziku za dotičnu uslugu. Međutim, pružatelji financijskih usluga ne bi trebali biti dužni otkrivati poslovno osjetljive podatke.

(16)

- (17) Kod zabrane diskriminacije važno je poštovati ostala temeljna prava i slobode u skladu s Poveljom Europske unije o temeljnim pravima i Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, posebno zaštitu privatnog i obiteljskog života, slobodu vjeroispovijedi, slobodu udruživanja, slobodu izražavanja, slobodu tiska i slobodu informiranja. Ovom Direktivom ne bi se trebale dovesti u pitanje mjere koje proizlaze iz nacionalnog prava, a koje su u demokratskom društvu potrebne radi očuvanja javne sigurnosti, održavanja javnog reda i prevencije kriminala, radi zaštite zdravlja te zaštite prava i sloboda drugih ljudi.
- (17) Ovom Direktivom ne mijenja se podjela nadležnosti između Unije i država članica kako je utvrđena Ugovorima, među ostalim u područjima obrazovanja i socijalne zaštite. Također se ne dovodi u pitanje osnovna uloga i široko diskrecijsko pravo država članica u pružanju, naručivanju i organiziranju usluga od općeg gospodarskog interesa.
- (17a) Ovom Direktivom obuhvaćena je primjena načela jednakog postupanja u pogledu pristupa socijalnoj zaštiti, pristupa obrazovanju, pristupa robi i uslugama te opskrbe njima u okvirima nadležnosti Unije. Pojam „pristup” ne uključuje utvrđivanje, u skladu s nacionalnim pravom ili praksom, toga ima li osoba pravo na socijalnu zaštitu ili obrazovanje jer su države članice odgovorne za organizaciju, financiranje i sadržaj svojih sustava socijalne zaštite i obrazovanja, kao i za utvrđivanje toga tko ima pravo na socijalnu zaštitu ili obrazovanje.

- (17b) Socijalna zaštita u smislu ove Direktive trebala bi obuhvaćati socijalnu sigurnost, uključujući zakonske mirovinske sustave, socijalnu pomoć, socijalno stanovanje i zdravstvenu zaštitu. Ova bi se Direktiva stoga trebala primjenjivati u odnosu na prava i naknade koji proizlaze iz sustava opće ili posebne socijalne sigurnosti, socijalne pomoći i zdravstvene zaštite koje propisuje ili izravno pruža država ili privatne stranke u onoj mjeri u kojoj te naknade financira država. U tom kontekstu, Direktiva bi se trebala primjenjivati na naknade u gotovini, u naravi i uslugama, neovisno o tome jesu li uključeni sustavi doprinosni ili nedoprinosni. Navedeni sustavi uključuju, na primjer, grane socijalne sigurnosti definirane Uredbom (EZ) br. 883/2004¹⁸ Europskog parlamenta i Vijeća, kao i sustave kojima se omogućuju naknade ili usluge koje se pružaju zbog razloga povezanih s manjkom financijskih sredstava ili rizikom od socijalne isključenosti. Direktiva bi se trebala primjenjivati i na sve zakonske dopunske mirovinske sustave.
- (17c)
- (17d)
- (17e)
- (17f) Isključiva nadležnost država članica s obzirom na organizaciju njihovih sustava socijalne zaštite obuhvaća nadležnost za uspostavljanje tih sustava i s njima povezanih ustanova, njihovo financiranje i upravljanje njima, kao i nadležnost za utvrđivanje sadržaja, iznosa, izračuna i trajanja naknada i usluga te za utvrđivanje uvjeta za stjecanje prava na naknade i usluge, kao i za prilagođavanje tih uvjeta kako bi se osigurala održivost javnih financija. Primjerice, države članice zadržavaju mogućnost rezerviranja određenih naknada ili usluga za određene dobne skupine ili osobe s invaliditetom.

¹⁸ Uredba (EZ) br. 883/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2004. o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti (SL L 166, 30.4.2004., str. 1.).

- (17g) Isključiva nadležnost država članica u odnosu na organizaciju njihovih obrazovnih sustava te na sadržaj poučavanja i obrazovnih aktivnosti, među ostalim u odnosu na pružanje obrazovanja za osobe s posebnim potrebama, obuhvaća nadležnost za osnivanje i financiranje obrazovnih institucija te upravljanje njima, za osmišljavanje kurikula i drugih obrazovnih aktivnosti, za utvrđivanje postupaka ispitivanja i za utvrđivanje uvjeta za stjecanje prava, među kojima su, primjerice, dobna ograničenja za stjecanje prava u vezi sa školama, stipendijama ili tečajevima. Države članice posebno zadržavaju mogućnost utvrđivanja dobnih granica u području obrazovanja.
- (17ga) Sve osobe, bile one fizičke ili pravne osobe, slobodne su sklapati ugovore, među ostalim slobodno odabrati ugovornog partnera za neku transakciju. Dok god se odabir partnera ne temelji na vjeri ili uvjerenju, dobi, invaliditetu i spolnoj orijentaciji te osobe, ovom se Direktivom ne bi trebala dovoditi u pitanje sloboda pojedinca da odabere ugovornog partnera. Zabrana diskriminacije na tim temeljima trebala bi se primjenjivati na osobe koje u Uniji dostavljaju robu i pružaju usluge dostupne javnosti i koje se nude izvan područja privatnog i obiteljskog života i poslovanja u tome kontekstu.
- (17h) Ova se Direktiva ne primjenjuje na pitanja obuhvaćena obiteljskim pravom, uključujući bračni status i posvojenje te na zakone o reproduktivnim pravima. Njome se također ne dovodi u pitanje sekularnost države, državnih institucija ili tijela te obrazovanja.
- (17i)
- (18)
- (19) U skladu s člankom 17. UFEU-a Unija poštuje i ne dovodi u pitanje status koji crkve i vjerske udruge ili zajednice imaju u državama članicama na temelju nacionalnog prava te jednako poštuje status svjetonazorskih i nekonfesionalnih organizacija.

- (19a) Osobe s invaliditetom jesu osobe koje imaju dugotrajno tjelesno, mentalno, intelektualno ili osjetilno oštećenje koje, u interakciji s različitim preprekama, može ometati njihovo potpuno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima. Definiciju pojma „dugotrajno” u odnosu na koncept invaliditeta trebalo bi promatrati s obzirom na sudsku praksu Suda Europske unije, a posebno njegovu presudu u predmetu C-395/15.
- (19ab) Načelo pristupačnosti utvrđeno je u Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom. Konvencijom se u tom pogledu predviđa da, kako bi se osobama s invaliditetom omogućilo da žive samostalno i u potpunosti sudjeluju u svim aspektima života, države članice kao države stranke trebaju poduzeti primjerene mjere kako bi osobama s invaliditetom osigurale, na ravnopravnoj osnovi s drugima, pristup izgrađenom okruženju, prijevozu, informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave, te drugim prostorima i uslugama otvorenima ili namijenjenima javnosti.
- (19b) Mjere za osiguravanje pristupačnosti za osobe s invaliditetom, na ravnopravnoj osnovi s drugima, u područjima obuhvaćenima ovom Direktivom imaju važnu ulogu u osiguravanju pune ravnopravnosti u praksi. Takve bi mjere trebale uključivati utvrđivanje i uklanjanje smetnji i prepreka pristupačnosti, kao i sprečavanje novih smetnji i prepreka. Mjere za osiguravanje pristupačnosti ne bi smjele predstavljati nerazmjerno opterećenje. Trebalo bi se smatrati da je razmjerna pristupačnost postignuta ako osobe s invaliditetom mogu učinkovito i na ravnopravnoj osnovi s drugima pristupiti uslugama koje određene zgrade, objekti, usluge prijevoza i infrastruktura trebaju pružati ili nuditi javnosti, čak i ako ne mogu imati pristup cijeloj dotičnoj zgradi, objektu ili infrastrukturi.
- (19c) Takve bi mjere trebale biti usmjerene na postizanje pristupačnosti, među ostalim u odnosu na fizičku okolinu, prijevoz, informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave te usluge u okviru područja primjene ove Direktive. Činjenica da se možda neće uvijek moći postići potpuna ravnopravnost s drugim osobama ne smije biti opravdanje za nedonošenje svih mjera kojima je cilj u što većoj mjeri povećati pristupačnost za osobe s invaliditetom.

- (19d) Poboljšanje pristupačnosti može se omogućiti različitim sredstvima, uključujući primjenu načela „univerzalnog dizajna”. Sukladno s Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, „univerzalni dizajn” znači dizajn proizvoda, okruženja, programa i usluga koje mogu upotrebljavati sve osobe, do najveće moguće mjere, bez potrebe za prilagodbom ili specijaliziranim dizajnom. „Univerzalni dizajn” ne bi trebao isključivati pomagala za određene skupine osoba s invaliditetom, ako je to potrebno.¹⁹ Države članice trebale bi provesti ili promicati istraživanje i razvoj univerzalno dizajnirane robe i usluga obuhvaćenih područjem primjene ove Direktive s ciljem ispunjavanja specifičnih potreba osoba s invaliditetom, uz maksimalno smanjenje potrebe za prilagodbom i troškova te promicanje njihove dostupnosti i upotrebe. Države članice trebale bi također promicati univerzalni dizajn u razvoju normi i smjernica s ciljem postupnog osiguravanja pristupačnosti robe i usluga.
- (19e) Ako se poštuje pravo Unije kojim su predviđene detaljne norme ili specifikacije o pristupačnosti ili razumnoj prilagodbi u odnosu na određenu robu ili usluge, zahtjevi iz ove Direktive koji se odnose na pristupačnost ili razumnu prilagodbu trebali bi se smatrati ispunjenima.

¹⁹ Članak 2. Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom.

- (20) Pravom Unije u nekim su područjima već uspostavljene detaljne specifikacije ili norme o pristupačnosti. Takve specifikacije ili norme predviđene su, među ostalim, Uredbom Komisije (EU) 1300/2014²⁰, Uredbom (EU) 181/2011²¹ Europskog parlamenta i Vijeća, Uredbom (EZ) br. 1107/2006 Europskog parlamenta i Vijeća²² te Uredbom (EZ) br. 1371/2007 Europskog parlamenta i Vijeća²³. Pravom Unije također su već uspostavljeni pravni zahtjevi o osiguravanju pristupačnosti, bez predviđanja specifikacija ili normi u vezi s tim zahtjevima. Takvi su pravni zahtjevi, među ostalim, uspostavljeni u Uredbi (EU) br. 1303/2013 Europskog parlamenta i Vijeća²⁴ te Direktivi 2014/24/EU Europskog parlamenta i Vijeća²⁵. Primjerice, člankom 7. Uredbe (EU) br. 1303/2013 propisano je da je dostupnost za osobe s invaliditetom jedan od kriterija koje treba ispuniti pri definiranju operacija koje se sufinanciraju iz fondova.

²⁰ Uredba Komisije (EU) br. 1300/2014 od 18. studenoga 2014. o tehničkoj specifikaciji za interoperabilnost u vezi s pristupačnošću željezničkog sustava Unije osobama s invaliditetom i osobama s ograničenom pokretljivošću.

²¹ Uredba (EU) br. 181/2011 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. veljače 2011. o pravima putnika u autobusnom prijevozu i izmjeni Uredbe (EZ) br. 2006/2004.

²² Uredba (EZ) br. 1107/2006 Europskog parlamenta i Vijeća od 5. srpnja 2006. o pravima osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti u zračnom prijevozu (SL L 204, 26.7.2006., str.1.).

²³ Uredba (EZ) br. 1371/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 23. listopada 2007. o pravima i obvezama putnika u željezničkom prometu (SL L 315, 3.12.2007., str. 14.).

²⁴ Uredba (EU) br. 1303/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. prosinca 2013. o utvrđivanju zajedničkih odredbi o Europskom fondu za regionalni razvoj, Europskom socijalnom fondu, Kohezijskom fondu, Europskom poljoprivrednom fondu za ruralni razvoj i Europskom fondu za pomorstvo i ribarstvo i o utvrđivanju općih odredbi o Europskom fondu za regionalni razvoj, Europskom socijalnom fondu, Kohezijskom fondu i Europskom fondu za pomorstvo i ribarstvo te o stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 1083/2006 (SL L 347, 20.12.2013., str. 320.).

²⁵ Direktiva 2014/24/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2014. o javnoj nabavi i o stavljanju izvan snage Direktive 2004/18/EZ.

- (20-aa) Države članice potiče se da donesu inovativne mjere za osiguravanje pristupačnosti kulturne infrastrukture i kulturnih aktivnosti osobama s invaliditetom jer je Vijeće naglasilo potrebu za takvim mjerama u svojoj Rezoluciji od 5. svibnja 2003. o jednakim mogućnostima za učenike i studente s invaliditetom u obrazovanju i osposobljavanju²⁶. Takve mjere mogu biti potaknute načelom univerzalnog dizajna i najboljom praksom država članica.
- (20) Uz opće prethodne mjere kojima se osigurava pristupačnost, mjere kojima se osigurava razumna prilagodba u pojedinačnim slučajevima igraju važnu ulogu u osiguravanju pune ravnopravnosti za osobe s invaliditetom u praksi u područjima koja obuhvaća ova Direktiva. U kontekstu ugovornog ili drugog dugotrajnog odnosa između pružatelja usluga i osobe s invaliditetom strukturna promjena prostora ili opreme mogla bi se smatrati razumnom prilagodbom. Razumna prilagodba može uključivati prilagodbu ili izmjenu uobičajenih politika, postupaka i praksi pružatelja usluga, prilagodbu uvjeta pristupa i pružanje posebne pomoći, uzimajući u obzir posebne potrebe osoba s invaliditetom s ciljem postizanja jednakog ishoda. Mjere kojima se osigurava razumna prilagodba ne bi trebale predstavljati nerazmjerno opterećenje.
- (20) Države članice potiče se da razvijaju i provode inovativne mjere kako bi osigurale razumnu prilagodbu.
- (20aa) Za usluge stanovanja pružatelj usluga ne bi trebao zbog usklađivanja s odredbama ove Direktive o razumnoj prilagodbi biti primoran izvršiti strukturne promjene prostora ili platiti takve izmjene. U skladu s nacionalnim pravom i praksom pružatelj usluga trebao bi prihvatiti takve promjene ako se financiraju na drukčiji način i ako se njima ne nameće neka druga vrsta nerazmjernog opterećenja.
- (20ab) Obveza razumne prilagodbe, pod uvjetom da se njome ne uzrokuje nerazmjerno opterećenje, utvrđena je Direktivom 2000/78/EZ i Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom. Tom se Konvencijom također predviđa načelo pristupačnosti.

²⁶ SL C 134, 7.6.2003., str. 6.

- (20b) Pri procjeni toga hoće li mjere kojima se osigurava pristupačnost ili razumna prilagodba predstavljati nerazmjerno opterećenje trebalo bi voditi računa o mnogim čimbenicima, među ostalim o veličini, resursima i vrsti organizacije ili poduzeća, kao i procijenjenom trošku tih mjera ili (tehničkom i/ili ekonomskom) trajanju infrastrukture i predmeta koji se upotrebljavaju za pružanje usluge. Nadalje, nerazmjerno opterećenje moglo bi posebno nastati ako bi bile potrebne znatne strukturne promjene kako bi se omogućio pristup pokretnoj ili nepokretnoj imovini koja je na temelju nacionalnih propisa zaštićena zbog svoje povijesne, kulturne, umjetničke ili arhitektonske vrijednosti.
- (20c)
- (21) Zabranom diskriminacije ne bi se smjelo dovesti u pitanje zadržavanje ili donošenje, od strane država članica, mjera kojima je cilj spriječiti ili kompenzirati nepovoljniji položaj skupine osoba određene vjere ili uvjerenja, osoba s invaliditetom te osoba određene dobi ili spolne orijentacije, ili osoba s kombinacijom obilježja koja se odnose na te specifične temelje diskriminacije. Takve mjere mogu uključivati potporu organizacijama i osobama određene vjere ili uvjerenja, osoba s invaliditetom, osobama određene dobi ili spolne orijentacije ako je njihov glavni cilj promicanje ekonomske, kulturne ili društvene integracije tih osoba ili briga za njihove posebne potrebe.
- (22) Ovom Direktivom utvrđuju se minimalni zahtjevi, čime se državama članicama omogućuje da uvedu ili zadrže povoljnije odredbe. Provedba ove Direktive ne bi smjela poslužiti za opravdavanje bilo kakvog povratka na lošije stanje u odnosu na stanje koje postoji u svakoj državi članici.
- (23) Žrtve diskriminacije na temelju vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolne orijentacije trebale bi imati na raspolaganju odgovarajuća sredstva pravne zaštite. Radi pružanja učinkovitije razine zaštite, udruženjima, organizacijama i drugim pravnim tijelima trebalo bi omogućiti da sudjeluju u postupcima, među ostalim u ime žrtava ili kao potpora žrtvama, ne dovodeći u pitanje nacionalna postupovna pravila u vezi sa zastupanjem i obranom pred sudom.

- (24) Pravila o teretu dokazivanja moraju se prilagoditi kod očite diskriminacije, a da bi se načelo jednakog postupanja moglo učinkovito primijeniti, teret dokazivanja mora se prebaciti na tuženika ako su podneseni dokazi o takvoj diskriminaciji. Međutim, tuženik nije dužan dokazivati da tužitelj pripada određenoj vjeri ili ima određena uvjerenja ili invaliditet ili da je određene dobi ili spolne orijentacije.
- (25) Učinkovita primjena načela jednakog postupanja zahtijeva odgovarajuću sudsku zaštitu od viktimizacije.
- (26) U svojoj rezoluciji o praćenju provedbe Europske godine jednakih mogućnosti za sve (2007.) Vijeće je pozvalo na potpuno uključivanje civilnog društva, među ostalim organizacija koje predstavljaju osobe za koje postoji rizik od diskriminacije, socijalnih partnera i zainteresiranih strana u izradu politika i programa čiji je cilj sprečavanje diskriminacije te promicanje jednakosti i jednakih mogućnosti na europskoj i na nacionalnoj razini.
- (27) Iskustvo u primjeni Direktiva 2000/43/EZ, 2004/113/EZ i 2006/54/EZ pokazuje da bi zaštita od diskriminacije na temeljima obuhvaćenima ovom Direktivom bila ojačana postojanjem jednog ili više tijela u svakoj državi članici nadležnih za analiziranje problematike, pronalaženje mogućih rješenja te pružanje konkretne pomoći žrtvama diskriminacije. U skladu s ciljem proširenja razine i oblika zaštite protiv diskriminacije na temelju spola, rasnog ili etničkog podrijetla na temelje obuhvaćene ovom Direktivom, nadležnosti toga jednog ili više tijela trebale bi uključivati i područja obuhvaćena Direktivom 2000/78/EZ.

- (28) Države članice trebale bi promicati prikupljanje podataka o jednakom postupanju i diskriminaciji, ponajprije s ciljem praćenja i ocjene učinkovitosti mjera poduzetih u svrhu usklađivanja s ovom Direktivom. U tu svrhu države članice mogu, primjerice, utvrditi osnovne vrijednosti ili mjerljive ciljeve, ili prikupljati kvalitativne i/ili kvantitativne podatke. Za potrebe ove Direktive trebalo bi se smatrati da podaci o jednakom postupanju i ravnopravnosti uključuju sve informacije koje su korisne i relevantne za opisivanje i analizu stanja u području ravnopravnosti u smislu da ukazuju na postojanje i/ili razmjere diskriminacije i/ili ravnopravnosti. Podaci koji se prikupljaju mogu uključivati osnovne podatke, poput demografskih i socioekonomskih podataka, podatke o materijalnim i doživljenim neravnopravnostima ili podatke koji omogućuju ocjenu postojećih politika²⁷ ili podataka koji se temelje na pokazateljima ljudskih prava. Podatke bi trebalo prikupljati u skladu s nacionalnim zakonodavstvom i praksom te sukladno s primjenjivim pravom Unije, posebno pravom kojim je uređena zaštita osobnih podataka.
- (29) Države članice trebale bi predvidjeti učinkovite, proporcionalne i odvraćajuće kazne u slučaju povrede obveza iz ove Direktive.
- (30) Budući da cilj ove Direktive, a to je osiguravanje zajedničke razine zaštite od diskriminacije u svim državama članicama, države članice ne mogu dostatno ostvariti i budući da se taj cilj stoga, zbog opsega i učinka predloženog djelovanja, može bolje ostvariti na razini Unije, Unija može donijeti mjere u skladu s načelom supsidijarnosti, kako je predviđeno u članku 5. UEU-a. U skladu s načelom proporcionalnosti utvrđenim u tom članku ova Direktiva ne prelazi ono što je potrebno za ostvarivanje tog cilja.
- (31) U skladu sa stavkom 34. Međuinstitucijskog sporazuma o boljoj izradi zakonodavstva države članice poziva se da, u vlastitom interesu i u interesu Unije, sastave i objave vlastite tablice koje će, u onoj mjeri u kojoj je to moguće, prikazati korelaciju između ove Direktive i mjera prenošenja,

DONIJELO JE OVU DIREKTIVU:

²⁷ Vidjeti revidiranu verziju Europskog priručnika o podacima o ravnopravnosti iz 2016.: http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=54849

POGLAVLJE I.

OPĆE ODREDBE

Članak 1.

Svrha

Ovom Direktivom utvrđuje se okvir za borbu protiv diskriminacije na temelju vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolne orijentacije ili višestrukih razloga, kako bi se u državama članicama ostvarila primjena načela jednakog postupanja u okviru područja primjene iz članka 3. i potiče se promicanje tog načela u području zapošljavanja i obavljanja zanimanja, kako je predviđeno u Direktivi 2000/78/EZ.

Članak 2.

Pojam diskriminacije

1. Za potrebe ove Direktive „načelo jednakog postupanja” znači nepostojanje bilo kakve diskriminacije na temelju bilo kojeg od razloga iz članka 1.
- 1.a Za potrebe ove Direktive diskriminacija znači:
 - (i) izravna diskriminacija;
 - (ii) neizravna diskriminacija;
 - (iii) uznemiravanje;
 - (iv) izravna diskriminacija i uznemiravanje na temelju povezanosti;
 - (v) uskraćivanje razumne prilagodbe osobama s invaliditetom; i
 - (vi) navođenje na diskriminaciju protiv određene osobe na temelju bilo kojeg od razloga iz članka 1.

2. Za potrebe stavka 1. primjenjuju se sljedeće definicije:

- (a) smatra se da se radi o izravnoj diskriminaciji ako se prema jednoj osobi postupa lošije nego prema drugoj osobi, ako je došlo do takvog postupanja ili bi moglo doći do takvog postupanja u sličnim situacijama, zbog jednog od razloga iz članka 1. ili zbog više razloga;
- (b) smatra se da se radi o neizravnoj diskriminaciji na temelju jednog od razloga iz članka 1. ili na temelju više razloga ako bi se nekom naizgled neutralnom odredbom, kriterijem ili praksom ili kombinacijom više njih dovelo osobe određene vjere ili uvjerenja, osobe s određenim invaliditetom ili osobe određene dobi i/ili spolne orijentacije u posebno nepovoljan položaj u usporedbi s drugim osobama, osim ako se ta odredba, kriterij ili praksa objektivno mogu opravdati zakonitim ciljem, a sredstva za njegovo postizanje primjerena su i potrebna;
- (c) smatra se da se radi o uznemiravanju ako dolazi do neželjenog ponašanja povezanog s jednim od razloga iz članka 1. ili s više razloga, sa svrhom ili učinkom povrede dostojanstva osobe i stvaranja zastrašujućeg, neprijateljskog, ponižavajućeg, neugodnog ili uvredljivog okružja. U tom kontekstu pojam uznemiravanja može biti definiran u skladu s nacionalnim pravom i praksom država članica;
- (d) smatra se da se radi o diskriminaciji na temelju povezanosti ako se osobu diskriminira na temelju jednog od razloga iz članka 1. ili više razloga zbog povezanosti koju ta osoba ima ili se smatra da ima s osobama određene vjere ili uvjerenja, osobama s invaliditetom, osobama određene dobi i/ili osobama određene spolne orijentacije;
- (e) smatra se da se radi o uskraćivanju razumne prilagodbe osobama s invaliditetom ako se ne ispunjavaju obveze iz članka 4.a ove Direktive.

3-a (novo) Radi se o diskriminaciji na temelju više razloga ako se diskriminacija temelji na bilo kojoj kombinaciji razloga iz članka 1. ove Direktive.

Diskriminacija na temelju više razloga može nastati na temelju bilo koje od tih kombinacija čak i ako diskriminacije ne bi bilo na temelju tih razloga ako se razmatraju zasebno.

3.

4.

5.

6. Neovisno o stavcima 1., 1.a i 2. razlike u postupanju na temelju dobi nisu diskriminacija ako su objektivno opravdane legitimnim ciljem te ako su sredstva ostvarivanja tog cilja prikladna i potrebna.

Promicanje ekonomske, kulturne ili društvene integracije osoba koje pripadaju određenim dobnim skupinama smatra se legitimnim ciljem u skladu s prvim podstavkom.

6.-a Povlaštene pristojbe, naknade ili stope u odnosu na sve što se nudi ili pruža osobama određene dobne skupine ne predstavlja diskriminaciju za potrebe ove Direktive.

6.a Neovisno o stavcima 1., 1.a i 2., razlike u postupanju koje se sastoje od povoljnijih odredaba za osobe s invaliditetom u odnosu na uvjete pristupa područjima navedenima u članku 3. koje su donesene kako bi se postigla njihova ekonomska, kulturna ili društvena uključenost ili kako bi se pobrinulo za posebne potrebe tih osoba ne predstavljaju diskriminaciju za potrebe ove Direktive.

7. Pri pružanju financijskih usluga

- (a) proporcionalne razlike u postupanju na temelju dobi ne predstavljaju diskriminaciju za potrebe ove Direktive ako je dob odlučujući čimbenik za procjenu rizika za dotičnu uslugu i ako se ta procjena temelji na aktuarskim načelima te relevantnim i pouzdanim statističkim podacima;
- (b) proporcionalne razlike u postupanju na temelju invaliditeta ne predstavljaju diskriminaciju za potrebe ove Direktive ako je zdravstveno stanje dotične osobe odlučujući i vjerodostojni čimbenik pri procjeni rizika za dotičnu uslugu i ako se ta procjena temelji na aktuarskim načelima te relevantnim i pouzdanim statističkim podacima ili relevantnom i pouzdanom medicinskom znanju.

Pružatelji financijskih usluga koji odluče primijeniti proporcionalne razlike u postupanju na temelju dobi ili invaliditeta korisnicima i nadležnim pravosudnim i žalbenim tijelima na zahtjev dostavljaju informacije o razlozima kojima se objašnjavaju te razlike u postupanju.

8. Ovom Direktivom ne dovode se u pitanje mjere koje proizlaze iz nacionalnog prava, a koje su u demokratskom društvu potrebne radi očuvanja javne sigurnosti, održavanja javnog reda, sprečavanja kriminala, zaštite maloljetnika, radi zaštite zdravlja i sigurnosti te zaštite prava i sloboda drugih ljudi, uključujući pravo na slobodu izražavanja i slobodu tiska. Ovom se Direktivom ne ograničavaju nadležnosti država članica niti proširuje nadležnost Unije u područjima navedenima u ovom stavku.

Članak 3.

Područje primjene

1. U granicama nadležnosti prenesenih na Europsku uniju i unutar okvira iz stavka 2. zabrana diskriminacije primjenjuje se na sve osobe, bilo u javnom bilo u privatnom sektoru, uključujući javna tijela, u odnosu na:

- (a) pristup socijalnoj zaštiti, u mjeri u kojoj se on odnosi na socijalno osiguranje, uključujući zakonske dopunske mirovinske sustave, te na socijalnu pomoć, socijalno stanovanje i zdravstvenu zaštitu.

Pristup u okviru ove točke uključuje proces traženja informacija, prijavu i registraciju, kao i stvarno pružanje mjera socijalne zaštite;

(b)

- (c) pristup obrazovanju.

Pristup u okviru ove točke uključuje proces traženja informacija, prijavu i registraciju, kao i stvarni upis i sudjelovanje u obrazovnim aktivnostima;

- (d) pristup robi i drugim uslugama te opskrbu njima, uključujući stanovanje, koje su dostupne javnosti i koje se nude izvan okvira privatnog i obiteljskog života.

Pristup u okviru ove točke uključuje proces traženja informacija, prijavu, registraciju, naručivanje, rezervaciju, najam i kupnju, kao i stvarnu opskrbu i korištenje dotičnom robom i uslugama.

2. Ova Direktiva ne primjenjuje se na:

- (a) pitanja obuhvaćena obiteljskim pravom, uključujući bračni status i posvojenje, kao ni na zakone o reproduktivnim pravima;
- (b) organizaciju i financiranje sustava socijalne zaštite država članica, među ostalim uspostavljanje tih sustava i s njima povezanih ustanova te upravljanje njima, kao ni na sadržaj, iznos, izračun ni trajanje naknada i usluga te uvjete za stjecanje prava na te naknade i usluge, poput, primjerice, dobnih ograničenja za neke naknade;
- (c)
- (d) organizaciju i financiranje obrazovnih sustava država članica, među ostalim osnivanje obrazovnih ustanova i upravljanje njima, sadržaj poučavanja i obrazovnih aktivnosti, osmišljavanje kurikula, utvrđivanje postupaka ispitivanja i uvjeta za stjecanje prava, kao što su, primjerice, dobna ograničenja za škole, stipendije ili tečajeve;

- (e) razlike u postupanju koje se temelje na vjeri ili uvjerenju osobe u vezi s upisom u obrazovne institucije čiji se sustav vrijednosti temelji na vjeri ili uvjerenju, u skladu s nacionalnim pravom, tradicijom i praksom.

3.

- 3.a Ovom Direktivom ne dovode se u pitanje nacionalne mjere kojima se dozvoljava ili zabranjuje nošenje vjerskih simbola niti se ograničava isključiva nadležnost država članica u tim pitanjima.

- 4. Ovom Direktivom ne dovodi se u pitanje nacionalno zakonodavstvo kojim se jamči sekularnost države, državnih institucija ili tijela, ili obrazovanja, ili u odnosu na status i aktivnosti crkava i drugih organizacija koje se temelje na vjeri ili uvjerenju niti se ograničava isključiva nadležnost država članica u tim pitanjima.

- 5. Ovom Direktivom ne obuhvaćaju se razlike u postupanju na temelju državljanstva niti se dovode u pitanje odredbe i uvjeti u vezi s ulaskom državljana trećih zemalja i osoba bez državljanstva na državno područje država članica te boravkom na njemu, kao ni postupanje koje proizlazi iz pravnog statusa dotičnih državljana trećih zemalja i osoba bez državljanstva.

Članak 4.

Pristupačnost za osobe s invaliditetom

- 1. Države članice poduzimaju potrebne i primjerene mjere za osiguravanje pristupačnosti osobama s invaliditetom, na ravnopravnoj osnovi s drugima, u područjima iz članka 3. Međutim, te mjere ne bi smjele predstavljati nerazmjerno opterećenje.
 - 1.a Pristupačnost uključuje opće anticipatorne mjere kako bi se osigurala učinkovita provedba načela jednakog postupanja prema osobama s invaliditetom u područjima navedenima u članku 3.
- 2. Mjere iz stavaka 1. i 1.a ovog članka uključuju identifikaciju i uklanjanje smetnji i prepreka pristupačnosti, kao i sprečavanje pojave novih prepreka i smetnji u područjima obuhvaćenima ovom Direktivom.

- 3.
- 4.
- 5.
6. Stavci 1., 1.a i 2. ovog članka primjenjuju se na stanovanje samo u odnosu na zajedničke dijelove zgrade s više jedinica za stanovanje. Ovim stavkom ne dovode se u pitanje članak 4. stavak 7. i članak 4.a.
7. Države članice postupno poduzimaju potrebne mjere kako bi osigurale pristup osoba s invaliditetom dostatnom stanovanju.
8. Države članice provode ili promiču istraživanje i razvoj univerzalno dizajnirane robe i usluga, u skladu s nacionalnim posebnostima i uvjetima.
9. Smatra se da se odredbe iz ovog članka poštuju ako se poštuje pravo Unije kojim su predviđene detaljne norme ili specifikacije o pristupačnosti u odnosu na određenu robu ili usluge.

Članak 4.a

Razumna prilagodba osobama s invaliditetom

1. Kako bi se zajamčilo poštovanje načela jednakog postupanja u pogledu osoba s invaliditetom, osigurava se razumna prilagodba u područjima iz članka 3.
2. Za potrebe stavka 1. razumna prilagodba znači nužna i primjerena izmjena i prilagodba koja ne predstavlja nerazmjerno opterećenje, ako je u određenom slučaju potrebna za prilagođavanje specifičnim potrebama osobe s invaliditetom kako bi se toj osobi omogućio pristup određenim mjerama socijalne zaštite, obrazovnoj aktivnosti, dotičnoj robi ili usluzi na ravnopravnoj osnovi s drugima.
3. Za usluge stanovanja stavcima 1. i 2. ne traži se od pružatelja usluga da izvrši strukturne promjene prostora ili da ih plati. U skladu s nacionalnim pravom i praksom pružatelj usluga mora prihvatiti takve promjene ako se financiraju na drugačiji način i ne nameću nerazmjerno opterećenje.

4. Smatra se da se odredbe iz ovog članka poštuju ako se poštuje pravo Unije kojim su predviđene detaljne norme ili specifikacije o razumnoj prilagodbi u odnosu na određenu robu ili usluge.

Članak 4.b

Zajedničke odredbe za pristupačnost i razumnu prilagodbu

1. Pri procjeni toga bi li mjere potrebne za usklađivanje s člancima 4. i 4.a predstavljale nerazmjerno opterećenje, posebno se vodi računa o:
- (a) a) veličini, resursima, vrsti te neto prometu i dobiti organizacije ili poduzeća;
 - (aa) negativnom učinku na osobu s invaliditetom na koju utječe činjenica da primjerna i potrebna mjera ne postoji; na primjer, smanjen ili uskraćen pristup robi i uslugama ili uslugama i koristima u područjima socijalne zaštite i obrazovanja koje su nužne osobi s invaliditetom;
 - (b) procijenjenom trošku primjerene i potrebne mjere;
 - (c) procijenjenoj koristi za osobe s invaliditetom općenito, s obzirom na učestalost i vrijeme korištenja određenom robom i uslugama te učestalost i trajanje odnosa s prodavačem robe ili pružateljem usluga;
 - ca) iznosu javnog financiranja dostupnog organizaciji ili poduzeću za poduzimanje primjerene i potrebne mjere;
 - (d) trajanju infrastrukture i predmeta koji se upotrebljavaju za pružanje usluge²⁸;
 - (e) povijesnoj, kulturnoj, umjetničkoj ili arhitektonskoj vrijednosti dotične pokretne ili nepokretne imovine; i
 - (f) sigurnosti i praktičnosti dotičnih mjera.

Opterećenje se ne smatra nerazmjernim ako je u dovoljnoj mjeri potpomognuto postojećim mjerama politike za zaštitu osoba s invaliditetom dotične države članice.

²⁸ Taj kriterij može biti prikladan samo za pristupačnost.

2.

3.

Članak 5.

Pozitivne mjere

1. S ciljem osiguravanja potpune jednakosti u praksi, načelo jednakog postupanja ne sprečava državu članicu da zadrži ili donese posebne mjere radi sprečavanja ili nadoknade zbog nepovoljnog položaja povezanog s vjerom ili uvjerenjem, invaliditetom, dobi ili spolnom orijentacijom.

Članak 6.

Minimalni zahtjevi

1. Države članice mogu uvesti ili zadržati odredbe koje su za zaštitu načela jednakog postupanja povoljnije od odredaba iz ove Direktive.
2. Provedba ove Direktive nipošto ne predstavlja osnovu za smanjenje razine zaštite od diskriminacije koju države članice već pružaju u područjima obuhvaćenima ovom Direktivom.

POGLAVLJE II. PRAVNI LIJEKOVI I IZVRŠENJE

Članak 7. Obrana prava

1. Države članice osiguravaju da su svim osobama koje smatraju da su oštećene zbog nepoštovanja načela jednakog postupanja, čak i kada je odnos u kojem je navodno došlo do diskriminacije prestao, dostupni sudski i/ili upravni postupci, uključujući postupke mirenja, ako ih smatraju primjerenima, radi izvršenja obveza iz ove Direktive.
2. Države članice osiguravaju da udruženja, organizacije i drugi pravni subjekti koji u skladu s kriterijima utvrđenima nacionalnim pravom imaju legitiman interes za osiguravanje usklađenosti s odredbama ove Direktive, djelujući u ime tužitelja ili kao potpora tužitelju, uz njegovo odobrenje, mogu sudjelovati u svim sudskim i/ili upravnim postupcima predviđenima za izvršenje obveza iz ove Direktive.
3. Stavcima 1. i 2. ne dovode se u pitanje nacionalni propisi koji se odnose na vremenska ograničenja za pokretanje postupka u pogledu načela jednakog postupanja.

Članak 8.

Teret dokazivanja

1. U skladu sa svojim nacionalnim pravosudnim sustavima države članice poduzimaju potrebne mjere kako bi, kada osobe koje se smatraju oštećenima jer na njih nije primijenjeno načelo jednakog postupanja, pred sudom ili drugim nadležnim tijelom, utvrde činjenice na temelju kojih se može pretpostaviti da je došlo do izravne ili neizravne diskriminacije, osigurale da tuženik mora dokazati da se nije prekršila zabrana diskriminacije.

2. Stavkom 1. ne sprečava se države članice da uvedu pravila dokaznog postupka koja su povoljnija za tužitelje.
3. Stavak 1. ne primjenjuje se na kaznene postupke.
4. Države članice mogu odlučiti da neće primijeniti stavak 1. na postupke u kojima sud ili drugo nadležno tijelo ispituje činjenice u vezi sa slučajem.
5. Stavci 1., 2., 3. i 4. ovog članka primjenjuju se i na druge pravne postupke koji se pokreću u skladu s člankom 7. stavkom 2.

Članak 9. Viktimizacija

Države članice u svoje nacionalne pravne sustave uvode mjere koje su potrebne za zaštitu pojedinaca od svakog nepovoljnog postupanja ili nepovoljnih posljedica koji su reakcija na podnošenje tužbe ili pokretanje postupka radi osiguravanja poštovanja načela jednakog postupanja.

Članak 10. Širenje informacija

Države članice osiguravaju da na svojem cjelokupnom državnom području, koristeći se primjerenim sredstvima, dotične osobe upoznaju s odredbama koje su usvojene sukladno s ovom Direktivom, zajedno s odgovarajućim odredbama koje su već na snazi.

Članak 11. Dijalog s relevantnim zainteresiranim stranama

S ciljem promicanja načela jednakog postupanja države članice potiču dijalog s relevantnim zainteresiranim stranama u čijem je zakonitom interesu, sukladno s nacionalnim pravom i praksom, da daju svoj doprinos borbi protiv diskriminacije na temeljima i u područjima koje obuhvaća ova Direktiva.

Članak 12. Tijela za promicanje jednakog postupanja

1. Države članice određuju jedno ili više tijela za promicanje jednakog postupanja prema svim osobama neovisno o njihovoj vjeri ili uvjerenju, invaliditetu, dobi ili spolnoj orijentaciji. Ta tijela mogu biti dio tijela koja su na nacionalnoj razini nadležna za zaštitu ljudskih prava ili za zaštitu prava pojedinaca.
2. Države članice osiguravaju da nadležnosti tih tijela uključuju:
 - (a) ne dovodeći u pitanje pravo žrtava, udruženja, organizacija ili drugih pravnih tijela iz članka 7. stavka 2., pružanje neovisne pomoći žrtvama diskriminacije u njihovim tužbama zbog diskriminacije;
 - (b) provođenje neovisnih istraživanja o diskriminaciji; i
 - (c) objavljivanje neovisnih izvješća te sastavljanje preporuka o svim pitanjima koja se odnose na takvu diskriminaciju.
3. Države članice također osiguravaju da nadležnosti jednog ili više tijela iz stavka 1. uključuju i područja obuhvaćena ovom Direktivom i područja obuhvaćena Direktivom 2000/78.

POGLAVLJE III.

ZAVRŠNE ODREDBE

Članak 13. Usklađenost

Države članice poduzimaju potrebne mjere kako bi osigurale poštovanje načela jednakog postupanja unutar područja primjene ove Direktive, a posebno za:

- (a) ukidanje svih zakona i drugih propisa koji su u suprotnosti s načelom jednakog postupanja;
- (b) proglašavanje ništavim ili izmjenu svih ugovornih odredaba, unutarnjih pravila poduzeća i propisa kojima se uređuju profitna ili neprofitna udruženja u suprotnosti s načelom jednakog postupanja.

Članak 14.

Kazne

Države članice utvrđuju pravila o kaznama koje se primjenjuju na kršenja nacionalnih odredaba donesenih na temelju ove Direktive i poduzimaju sve potrebne mjere radi osiguranja njihove primjene. Kazne mogu obuhvaćati isplatu odštete, koja ne smije biti ograničena prethodnim utvrđivanjem gornje granice te mora biti učinkovita, proporcionalna i odvraćajuća.

Članak 14.a

Rodno osviještena politika

U skladu s člankom 8. Ugovora o funkcioniranju Europske unije države članice pri provedbi ove Direktive uzimaju u obzir cilj uklanjanja nejednakosti i promicanja ravnopravnosti muškaraca i žena.

Članak 15.

Provedba

1. Države članice stavljaju na snagu zakone i druge propise koji su potrebni radi usklađivanja s ovom Direktivom do [četiri godine nakon donošenja]. O tome odmah obavješćuju Komisiju i Komisiji dostavljaju tekst tih odredaba.

Kada države članice donose te mjere, one sadržavaju upućivanje na ovu Direktivu ili se na nju upućuje pri njihovoj službenoj objavi. Načine tog upućivanja određuju države članice.

2. Države članice mogu odrediti da se poštovanje obveze o osiguravanju pristupačnosti u skladu s člankom 4. mora osigurati najkasnije [pet godina nakon donošenja] u vezi s novim zgradama, objektima, uslugama prijevoza i infrastrukturom.
 - 2.a Države članice mogu odrediti da se poštovanje obveze o osiguravanju pristupačnosti u skladu s člankom 4. mora osigurati najkasnije [20 godina nakon donošenja] u vezi s postojećim zgradama, objektima, uslugama prijevoza i infrastrukturom. Ako to učini, država članica osigurava postupnu provedbu te obveze tijekom tog razdoblja.
3. Svaka država članica koja odluči iskoristiti dodatno razdoblje iz stavka 2.a Komisiji do datuma iz stavka 1. ovog članka priopćuje plan djelovanja s koracima koji će se poduzeti te raspored za postizanje postupne provedbe te obveze.
 - 3.a Države članice do datuma iz stavka 1. ovog članka obavješćuju Komisiju o svojim planovima u vezi s postupnom provedbom obveze iz članka 4. stavka 7.
4. Države članice promiču prikupljanje podataka o jednakom postupanju i diskriminaciji. Podaci se prikupljaju u skladu s nacionalnim zakonodavstvom i praksom te u skladu s primjenjivim pravom Unije, a posebno onim koje se odnosi na zaštitu osobnih podataka.

Članak 16.

Izvješće

1. Države članice najkasnije do [dvije godine nakon datuma iz članka 15. stavka 1.] i svakih pet godina nakon toga dostavljaju Komisiji sve informacije koje su joj potrebne za izradu izvješća Europskom parlamentu i Vijeću o primjeni ove Direktive, uključujući informacije o provedbi planova iz članka 15. stavaka 3. i 3.a.
2. U izvješću Komisije uzimaju se u obzir, prema potrebi, stajališta nacionalnih tijela za ravnopravnost i relevantnih zainteresiranih strana, kao i Agencije EU-a za temeljna prava. U skladu s načelom rodno osviještene politike u tom se izvješću, među ostalim, donosi procjena učinaka poduzetih mjera na žene i muškarce. U svjetlu primljenih informacija u izvješću se prema potrebi navode prijedlozi za izmjenu i ažuriranje ove Direktive.

Članak 17 Stupanje na snagu

Ova Direktiva stupa na snagu na dan objave u *Službenom listu Europske unije*.

Članak 18.

Adresati

Ova Direktiva upućena je državama članicama.
